

Asia: VN/8636/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi eräiden EU:n kriittisten raaka-aineiden asetuksen velvoitteiden toimeenpanosta ja valvonnasta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Pohjois-Pohjanmaan liitto kiittää mahdollisuudesta saada lausua EU:n kriittisten raaka-aineiden asetuksen velvoitteiden toimeenpanosta ja valvonnasta.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki eräiden EU:n kriittisten raaka-aineiden asetuksen velvoitteiden toimeenpanosta ja valvonnasta. Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi lakia eräiden tuotteiden markkina- ja valvonnasta, lakia Geologian tutkimuskeskuksesta, ympäristönsuojelulakia sekä maa-aineslakia. Esityksen tavoitteena on panna täytäntöön useita EU:n kriittisten raaka-aineiden asetuksen Suomea sitovia velvoitteita sekä järjestää näihin liittyvä kansallinen viranomaisvastuu ja valvonta.

Ehdotetussa lainsäädännössä nimettäisiin asetuksen edellyttämät kansalliset toimivaltaiset viranomaiset. Eräiden kriittisiä raaka-aineita sisältävien tuotteiden valvonta liitettäisiin osaksi markkina- ja valvontajärjestelmää, jolloin uuden lain markkina- ja valvontaa koskeva aineellinen sisältö perustuisi EU:n markkina- ja valvontasetukseen sekä kansalliseen markkina- ja valvontasääntelyyn. Lakiin eräiden tuotteiden markkina- ja valvonnasta tehtävillä muutoksilla uusi laki lisättäisiin sen soveltamisalaan ja asetuksen edellyttämät markkina- ja valvontatoimivaltaiset viranomaiset nimettäisiin, millä varmistettaisiin viranomaisten toimivaltuudet markkina- ja valvontasetuksen mukaisesti.

Lisäksi esityksessä säädettäisiin kriittisten raaka-aineiden asetuksen mukaisen kansallisen etsintäohjelman laatimisesta ja päivittämisestä vastaavasta viranomaisesta sekä viranomaisesta, joka vastaa käytöstä poistettuja kaivannaisjätteen jätealueita koskevan tietokannan laatimisesta ja ylläpidosta. Esitykseen sisältyy myös informatiivisia säännöksiä kaivannaisjätteen

jätehuoltosuunnitelman laatimiseen velvoitettujen toiminnanharjoittajien velvollisuudesta laatia alustava taloudellinen arviointitutkimus kaivannaisjätteiden sisältämien kriittisten raaka-aineiden hyödyntämispotentiaalista.

Edellä kuvattu sääntelykokonaisuus korostaa viranomaisten roolia sekä päätöksenteossa että valvonnassa. Tässä yhteydessä on erityisen tärkeää varmistaa, että malminetsintälupia koskevassa päätöksenteossa ja valvonnassa toimivaltainen viranomainen käyttää sille kuuluvaa harkintavaltaa täysimääräisesti ja voimassa olevan hallinto-oikeudellisen sääntelyn mukaisesti. Lupaharkinnan tulee perustua tapauskohtaiseen kokonaisarviointiin, jossa otetaan huomioon hakijatahoa, toimintaa ja toiminnan vaikutuksia koskevat olennaiset seikat.

Hallintolain (434/2003) 6 §:ssä säädetyt hyvän hallinnon oikeusperiaatteet – erityisesti yhdenvertaisuus, tarkoitussidonnaisuus, puolueettomuus ja suhteellisuus – sekä lain 31 §:ssä säädetty viranomaisen selvittämismääräykset edellyttävät, että lupaviranomainen arvioi hakijan luotettavuutta, soveltuvuutta ja toimintakykyä riittävällä huolellisuudella. Lisäksi hallintolain 45 §:n mukainen päätösten perusteluvelvollisuus korostaa tarvetta sille, että lupaharkinnan keskeiset arviointiperusteet ilmenevät selkeästi ja läpinäkyvästi viranomaispäätöksistä.

Malminetsintälupaa koskevassa harkinnassa on perusteltua täsmentää viranomaisen velvollisuutta arvioida hakijatahon luotettavuutta ja vastuullisuutta. Tämä on linjassa kaivoslain (621/2011) malminetsintälupaa koskevien säännösten kanssa, joissa lupaharkinta ei ole luonteeltaan puhtaasti muodollista, vaan edellyttää toiminnan edellytysten arviointia sekä lupaehtojen asettamista toiminnasta aiheutuvien riskien hallitsemiseksi. Hakijatahon arviointi voidaan oikeudellisesti rinnastaa maan ja kiinteistöjen käyttöä koskeviin hallinnollisiin menettelyihin, joissa toimijan tausta ja luotettavuus voivat muodostaa hyväksyttävän harkintaperusteen.

Lupakriteereitä on lisäksi tarpeen täsmentää siten, että toimijan taloudellinen toimintakyky ja vakavaraisuus sekä kyky toimia ympäristössä, sosiaalista vastuuta ja hyvää hallintoa koskevien periaatteiden mukaisesti muodostavat selkeän osan lupaharkinnan kokonaisuutta. Tämä tukee ympäristönsuojelulain (527/2014) ennaltaehkäiseviä tavoitteita sekä perustuslain (731/1999) 20 §:ssä säädettyä julkisen vallan velvollisuutta turvata ympäristö ja edistää kestävä kehitys. Selkeästi määritellyt ja läpinäkyvät arviointiperusteet vähentävät myös oikeudellista epävarmuutta ja riskiä hankkeiden keskeytymisestä myöhemmissä vaiheissa.

Lisäksi lupaharkinnassa ja valvonnassa on otettava huomioon alueiden erityispiirteet. Alueelliset erot esimerkiksi maankäytössä, elinkeinorakenteessa, luonnonarvoissa ja paikallisissa elinkeinoissa voivat vaikuttaa merkittävästi toiminnan hyväksyttävyyteen ja sen vaikutuksiin. Näiden seikkojen huomioon ottaminen on perusteltua sekä kaivoslain että ympäristölainsäädännön kokonaisuuden näkökulmasta ja tukee perustuslain 15 §:n omaisuuden suojaamista sekä 20 §:n ympäristövastuuta koskevien periaatteiden yhteensovittamista.

Edellä todettu huomioon ottaen on perusteltua, että kriittisiä raaka-aineita koskevan sääntelyn toimeenpanossa ja sitä koskevassa kansallisessa lainsäädännössä täsmennetään viranomaisen harkintavelvollisuutta ja lupaharkinnan arviointiperusteita. Tämä vahvistaa päätöksenteon ennakoitavuutta, oikeusvarmuutta ja hyväksyttävyyttä sekä tukee riskiperusteista ja alueelliset olosuhteet huomioon ottavaa valvontaa. Kriittisten raaka-aineiden turvaaminen kansalliseen käyttöön on tarvittaessa turvattava kansallisen teollisuuden tarpeisiin. Suomi noudattaa sekä EU lainsäädäntöä, että kansallista lainsäädäntöä.

Olennaista on, että valvonnan vaativat reurssit turvataan ja osaamisen vaatimukset huomioidaan. Pohjois-Pohjanmaan liitto toteaaakin tässä lausunnossa, että reurssoinnissa huomioidaan alueellisuus ja toimintaympäristöt.

Rämet Jussi
Pohjois-Pohjanmaan liitto

Rajala Tiina
Pohjois-Pohjanmaan liitto - Maakunnan kehittäminen ja rahoitus